

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه زابل

مدیریت تحصیلات تکمیلی

دانشکده ادبیات

گروه جغرافیا

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

بررسی اثرات سکونت‌گزینی غیررسمی افغانه در روستاهای مرزی سیستان

استاد راهنما:

دکتر محمودرضا میرلطفی

استاد مشاور:

دکتر مرتضی توکلی

تهیه و تدوین:

حسنعلی جهانتیغ

دی ۱۳۹۳

تقدیم به مادر مهربانم

آن عاشق بی ریا که با مهر و لطف، پرستار وجودم گشت.

بر نگاهم بجزند صد صحنه خالی روحم را با مهر و عشق آشنا نمود.

مادر صبورم که شبی آسوده خاطر از فردای فرزندانش نخواست.

پدر بزرگوار و مهربانم که همیشه مشوق من بوده و تمامی موفقیت‌هایی که تا به اکنون کسب کرده‌ام مدیون زحمات بی‌شائبه ایشان است.

تقدیم به برادر و خواهران عزیزم، آمان که به تمامی محبت و عاطفه هستند، مرا یارای پاس از زحماتشان نیست، مگر آرزوی شگوفاشدن بجز

به بجز غنچه‌های خوشبختی‌شان به پاس عاطفه سرشار و گرمای امید بخش وجودشان که در این سردترین روزگاران بهترین پشتیبان است و به

پاس محبت‌های بی‌دریغشان که هرگز فروکش نمی‌کند.

مشکر و قدردانی

به حکم ادب و احترام بر خود لازم می‌دانم تا از کسانی که مراد طی مراحل مختلف این تحقیق یاری نموده اند کمال تشکر را داشته باشم.

از زحمات بی دریغ جناب آقای دکتر محمود رضا میرلطیفی که راهنمایی این پایان نامه را پذیرا بودند و با بصیرت علمی، آگاهی و دقت نظر همواره در طول این تحقیق یاری ام نمودند، کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم.

از جناب آقای دکتر مرتضی توکلی که زحمت مشاوره این پایان نامه را پذیرفتند و همواره در طول این تحقیق از مساعدت‌های علمی ایشان بهره‌مند بودم، و همچنین از جناب آقای دکتر حمید حیدری مکر که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند و از تمامی اساتید گروه جغرافیا از جمله جناب آقای دکتر فاضل‌نیا، جناب آقای دکتر حمید حیدری مکر و جناب آقای دکتر صادق اصفری لفجایی، آموزگاران که برایم زندگی، بودن و انسان بودن را معنا کردند. کمال تقدیر و تشکر را دارم. همچنین از آقایان مهندس یشم‌بندانی و مهندس محمود علی خسروی به دلیل یاری‌ها و راهنمایی‌های بی‌شمه‌اش‌شان که بسیاری از سختی‌ها را برایم آسان تر نمودند. کمال تشکر و قدردانی را دارم، باشد که این خردترین، بنحشی از زحمات آمان را سپاس گوید. در پایان از تمامی دوستان و، همکلاسی‌هایم خانم‌ها، اعظم بردبار گلوی، سعیده شهرکی، مهدیه پور جعفرآبادی و آقای مهدی معصومی بخشی که در طول انجام رساله همیک به نحوی مرا یاری رسانند، سپاسگزاری می‌نمایم و از تمام کسانی که نامی از آنها در اینجا برده نشده ولی در انجام کار به من یاری رسانند، قدردانی می‌کنم.

صغلی جهانبغ

چکیده

منطقه مرزی سیستان جزء مناطق پیرامونی و کمتر توسعه یافته کشور می باشد، که قرارگیری آن در همسایگی کشور افغانستان و میزبانی مهاجرین افغان بر گسترش توسعه نیافتگی این منطقه دامن زده است. در واقع سکونت افغانه باعث ایجاد شرایط خاص اقتصادی - اجتماعی در منطقه سیستان شده و بسیاری از کارکردهای منطقه به ویژه، کارکردهای روستاهای مرزی را تحت تاثیر قرار داده است. هدف از پژوهش حاضر تحلیل رابطه ی بین سکونت گزینی افغانه و سطح توسعه اقتصادی - اجتماعی روستاهای مرزی سیستان می باشد. روش تحقیق تحلیلی - همبستگی و مبتنی بر منابع کتابخانه ای، بررسی های میدانی و تکمیل پرسشنامه بوده و اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از روش تاکسونومی و آزمون اسپیرمن در نرم افزار SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج حاصل از سطح بندی تاکسونومی نشان داد که از بین ۳۱ روستاهای مورد بررسی ۶ روستا دارای سطح توسعه مطلوب می باشند و ۲۵ روستای دیگر نیز از سطح توسعه متوسط و پایینی برخوردارند. همچنین نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن با سطح اطمینان ۹۹ درصد گویای همبستگی معکوس بین سطح سکونت افغانه و سطح توسعه اقتصادی (۰.۸۱۴-) و اجتماعی (۰.۶۷۹-) روستاها می باشد، به طوری که با افزایش افغانه سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها کاهش و با کاهش افغانه سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها افزایش می یابد.

واژگان کلیدی: مهاجرین افغان، سکونت گزینی غیر رسمی، توسعه اقتصادی و اجتماعی، روستاهای مرزی سیستان.

فصل اول: مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه ۲

۱-۲- بیان مسئله ۴

۱-۳- سؤالات تحقیق ۶

۱-۴- فرضیات تحقیق ۶

۱-۵- اهداف تحقیق ۶

۱-۶- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق ۷

۱-۷- سابقه تحقیق ۷

۱-۷-۱- مطالعات داخلی ۸

۱-۷-۲- مطالعات خارجی ۹

۱-۸- محدوده موضوعی، زمانی و مکانی تحقیق ۱۲

۱-۹- نکاتی مهم در مورد تحقیق حاضر ۱۲

۱-۱۰- موانع و محدودیت های تحقیق ۱۳

فصل دوم: مبانی نظری

پیش درآمد ۱۵

۲-۱- تعاریف و مفاهیم ۱۵

۲-۱-۱- سکونت غیررسمی ۱۵

۲-۱-۲- مهاجرت ۱۷

۲-۱-۳- تعریف مهاجرت غیر قانونی ۱۹

۲-۱-۴- مراحل مهاجرت غیر قانونی ۲۰

۲-۱-۵- مشکلات مهاجران غیر قانونی در کشور میزبان ۲۰

۲-۱-۶- پیامدهای مهاجرت های بین المللی بر کشور میزبان ۲۱

۲-۱-۶-۱- پیامدهای اقتصادی مهاجرت غیر قانونی بر کشور میزبان ۲۱

۲-۱-۶-۲- پیامدهای اجتماعی - فرهنگی مهاجرت غیر قانونی بر کشور میزبان ۲۲

۲-۱-۶-۳- پیامدهای سیاسی مهاجرت غیر قانونی بر کشور میزبان ۲۳

۲۴	۴-۶-۱-۲- پیامدهای زیست محیطی مهاجرت غیر قانونی بر کشور میزبان
۲۵	۷-۱-۲- تعاریف و مفاهیم مرتبط با مرز
۲۵	۱-۷-۱-۲- مفهوم مرز
۲۶	۲-۷-۱-۲- ویژگی‌های مناطق مرزی
۲۷	۳-۷-۱-۲- مدیریت مرز
۲۸	۴-۷-۱-۲- جایگاه امنیت در زندگی مرزنشینان
۲۸	۵-۷-۱-۲- توسعه مناطق مرزی
۳۰	۸-۱-۲- مهاجرت افغانه به ایران
۳۱	۱-۸-۱-۲- تاریخچه مهاجرت افغان ها به ایران
۳۲	۲-۸-۱-۲- ویژگیهای مهاجرین افغانی ساکن در ایران
۳۳	۹-۲-۱- مهاجرت افغانه به سیستان؛ آثار و تبعات آن
۳۵	۱۰-۲-۱- توسعه
۳۷	۱۱-۲-۱- توسعه روستایی
۳۹	۱۲-۲-۱- اهداف توسعه روستایی
۴۱	۱۳-۲-۱- پایداری روستایی
۴۲	۱۴-۲-۱- ارتباط جمعیت و توسعه
۴۳	۲-۲- دیدگاه ها و نظریات
۴۳	۱-۲-۲- دیدگاه ها و نظریات مرتبط با مهاجرت
۴۳	۱-۲-۲-۱- نظریه کارکردگرایی مهاجرت
۴۴	۲-۲-۲-۱- نظریه وابستگی مهاجرت
۴۵	۳-۲-۲-۱- نظریه سیستمی مهاجرت
۴۵	۴-۲-۲-۱- نظریه جذب و دفع
۴۸	۲-۲-۲- مفهوم استنباطی مرز از دیدگاه‌های مختلف
۴۸	۱-۲-۲-۲- نظریه کریستالر
۴۸	۲-۲-۲-۲- نظریه هانسن
۵۰	۳-۲-۲-۲- نظریه مرکز - پیرامون

۵۰ دیدگاه نظری جونز و وایلد ۲-۲-۲-۴

۵۱ نظریه کاربری اراضی ۲-۲-۲-۵

۵۲ نظریه قطب رشد ۲-۲-۲-۶

۵۳ دیدگاه‌ها و نظریه‌های مرتبط با توسعه ۲-۲-۳

۵۳ نظریه‌ی نئوکلاسیک و توسعه ناحیه‌ای ۲-۲-۳-۱

۵۳ نظریه‌ی نئوکینزی (پایه اقتصادی) ۲-۲-۳-۲

۵۳ نظریه‌ی تکاملی توسعه ۲-۲-۳-۳

۵۴ نظریه‌ی کلاسیک درباره توسعه ۲-۲-۳-۴

۵۴ دیدگاه توسعه روستایی به انسان ۲-۲-۳-۵

۵۶ جمع‌بندی

فصل سوم: مواد و روش‌ها

۵۹ پیش درآمد

۵۹ بخش اول: معرفی اجمالی از ویژگی‌های جغرافیایی منطقه مورد مطالعه ۳-۱

۵۹ موقعیت، حدود و وسعت منطقه مورد مطالعه ۳-۱-۱

۶۰ نژاد شناسی منطقه مورد مطالعه ۳-۱-۲

۶۱ پیشینه تاریخی ۳-۱-۳

۶۱ ویژگی‌های جغرافیای طبیعی منطقه ۳-۲

۶۱ توپوگرافی و ژئومورفولوژی ۳-۲-۱

۶۲ خاک ۳-۲-۲

۶۴ ویژگی‌های اقلیمی منطقه ۳-۲-۳

۶۴ درجه حرارت و بارندگی ۳-۲-۴

۶۶ تبخیر ۳-۲-۵

۶۶ ساعت آفتابی ۳-۲-۶

۶۷ رطوبت (نم نسبی) ۳-۲-۷

۶۸ باد و اثرات آن ۳-۲-۸

۷۰	۳-۳- منابع آب منطقه به دو گروه آب‌های سطحی و آب‌های زیرزمینی رده‌بندی می‌شود:.....
۷۰	۳-۳-۱- آب‌های سطحی:.....
۷۰	۳-۳-۱-۱- رودخانه‌ها.....
۷۲	۳-۳-۱-۲- دریاچه‌های سه‌گانه هامون.....
۷۲	۳-۳-۱-۳- چاه نیمه‌ها.....
۷۳	۳-۳-۲- آب‌های زیرزمینی.....
۷۳	۳-۴- پوشش گیاهی و مراتع.....
۷۴	۳-۵- بررسی وضعیت اجتماعی سیستان.....
۷۴	۳-۵-۱- جمعیت و تحولات آن در منطقه سیستان.....
۷۸	۳-۵-۳- ترکیب جنسی جمعیت.....
۷۹	۳-۵-۴- سواد.....
۸۰	۳-۶- ویژگی‌های اقتصادی منطقه.....
۸۰	۳-۶-۱- کشاورزی.....
۸۱	۳-۶-۲- صنعت.....
۸۱	۳-۶-۳- ماهی‌گیری.....
۸۲	۳-۷- مواد و روش‌ها.....
۸۲	۳-۷-۱- روش پژوهش.....
۸۲	۳-۷-۲- جامعه آماری و حجم نمونه.....
۸۳	۳-۷-۳- جامعه نمونه، روش نمونه‌گیری و انتخاب نمونه.....
۸۴	۳-۷-۴- محدوده تحقیق.....
۸۵	۳-۷-۵- متغیرهای تحقیق.....
۸۷	۳-۷-۶- تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق.....
۸۹	۳-۸- مراحل بررسی پژوهش.....
۸۹	۳-۸-۱- مراحل پژوهش حاضر به شرح زیر است:.....
۹۰	۳-۸-۲- روش و ابزار گردآوری اطلاعات و داده‌ها.....
۹۱	۳-۸-۳- شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها.....

۹۲ مدل مفهومی پژوهش ۴-۸-۳

۹۳ جمع‌بندی

۹۵ پیش‌درآمد

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

۹۵ ۴-۱- یافته‌های توصیفی

۹۵ ۴-۱-۱- پراکندگی روستاهای نمونه در منطقه مورد مطالعه

۹۶ ۴-۱-۲- وضعیت اجتماعی، مذهبی، زبان و لهجه‌ای روستاهای مورد مطالعه

۹۸ ۴-۱-۳- وضعیت امکانات و تأسیسات روستاهای مورد مطالعه

۹۹ ۴-۱-۴- ویژگی‌های عمومی پاسخ‌دهندگان پرسش‌نامه‌ها

۹۹ ۴-۱-۴-۱- وضعیت سن و جنس

۱۰۰ ۴-۱-۴-۲- وضعیت سواد، شغل، سطح درآمدی سرپرست و تعداد افراد صاحب درآمد خانواده

۱۰۳ ۴-۱-۴-۳- وضعیت تعداد اعضاء و ترکیب خانوارها همراه با تعداد تحصیل کرده‌های دانشگاهی

۱۰۵ ۴-۱-۴-۴- میزان زمین کشاورزی

۱۰۶ ۴-۱-۴-۵- نوع مالکیت منازل مسکونی خانوارهای پاسخگو

۱۰۶ ۴-۱-۴-۶- اطلاعات مربوط به دام و فعالیتهای دامداری

۱۰۷ ۴-۱-۴-۷- نوع مالکیت مربوط به وسیله نقلیه پاسخگویان

۱۰۷ ۴-۱-۴-۸- اطلاعات مربوط به عضویت خانوارهای پاسخگو در بسیج و شورای اسلامی

۴-۱-۴-۹- برخی اطلاعات پیرامون محل تولد، مدت اقامت

۱۰۸ در روستا، شغل و محل زندگی فرزندان پاسخ‌گویان

۴-۱-۴-۱۰- برخی اطلاعات پیرامون گرفتن یارانه، بیمه روستایی و دارا بودن مدارک شناسایی (کارت ملی و شناسنامه)

۱۰۹ سرپرست و اعضای خانوار

۱۱۰ ۴-۲- یافته‌های استنباطی تحقیق

۱۲۴ ۴-۳- آزمون فرضیات

۱۲۴ ۴-۳-۱- آزمون فرضیه اول

۱۲۵ ۴-۳-۲- آزمون فرضیه دوم

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۵- جمع بندی ۱۲۸

۲-۵- نتیجه گیری ۱۳۰

۳-۵- پیشنهادات ۱۳۲

منابع ۱۳۵

جدول شماره (۱-۳): مشخصات عمومی شهرستانهای منطقه سیستان	۶۰
بر اساس تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۳.....	
جدول (۲-۳): حداکثر، حداقل و میانگین سالانه دما، منطقه سیستان ۱۳۸۲-۱۳۹۲.....	۶۴
جدول (۳-۳): میانگین بارش ماهانه منطقه سیستان.....	۶۵
جدول (۳-۴): میانگین تبخیر ماهیانه منطقه سیستان.....	۶۶
جدول (۳-۵): اطلاعات جمعیتی سیستان، طی سال های ۹۰-۱۳۵۵.....	۷۷
جدول (۳-۶): وضعیت جمعیتی شهرستانهای منطقه سیستان به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۹۰.....	۷۷
جدول (۳-۷): مقایسه نسبت جنسی به تفکیک شهرستانهای منطقه سیستان در سال ۱۳۹۰.....	۷۸
جدول (۳-۸): میزان باسوادی جمعیت منطقه سیستان به تفکیک زن و مرد در سال ۱۳۸۵.....	۷۹
جدول (۳-۹): آمار میزان تولید محصولات زراعی و باغی منطقه سیستان در سال زراعی ۹۰ - ۸۹.....	۸۰
جدول (۳-۱۰): روستاهای جامعه نمونه، ۱۳۹۳.....	۸۴
جدول (۳-۱۱): ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد توجه در اثرات اقتصادی، اجتماعی و کالبدی سکونت غیررسمی افغانه.....	۸۶
جدول (۳-۱۲): میزان ضریب آلفای کرونباخ ابعاد مورد مطالعه در سطح روستا.....	۹۱
جدول (۴-۱): طبقه‌بندی روستاهای جامعه نمونه بر حسب تعداد خانوارهای افغانه ساکن در هر روستا.....	۹۵
جدول (۴-۲): وضعیت اجتماعی، مذهب، زبان و لهجه روستاهای نمونه.....	۹۷
جدول (۴-۳): وضعیت امکانات و تأسیسات روستاهای مورد مطالعه.....	۹۸
جدول (۴-۴): وضعیت اشتغال پاسخگویان پرسش‌نامه‌ها.....	۱۰۱
جدول (۴-۵): وضعیت افراد صاحب درآمد خانوارهای پاسخگو.....	۱۰۲
جدول (۴-۶): ترکیب اعضای خانوار پاسخگویان پرسش‌نامه‌ها.....	۱۰۴
جدول (۴-۷): وضعیت نیروی فعال جویای کار در خانوارهای پاسخگویان.....	۱۰۴
جدول (۴-۸): فعالیتهای دآمداری پاسخگویان پرسش‌نامه‌ها.....	۱۰۷
جدول (۴-۹): نوع مالکیت وسیله نقلیه پاسخگویان پرسش‌نامه‌ها.....	۱۰۷
جدول (۴-۱۰): اطلاعات مربوط به عضویت خانوارهای پاسخگو.....	۱۰۸
جدول (۴-۱۱): نمره توسعه روستاهای مورد مطالعه.....	۱۱۲
جدول (۴-۱۲): انحراف معیار روستاهای مورد مطالعه.....	۱۱۳

- جدول (۴-۱۳): سطح بندی روستاهای نمونه بر اساس سطح توسعه یافتگی..... ۱۱۴
- جدول (۴-۱۴): تعیین سطح توسعه روستاها به تفکیک شاخص..... ۱۱۶
- جدول (۴-۱۵): فراوانی، میانگین و انحراف معیار شاخص‌های اجتماعی از نظر پاسخگویان..... ۱۱۷
- جدول (۴-۱۶): سطح توسعه شاخص‌های اجتماعی در روستاهای نمونه..... ۱۱۸
- جدول (۴-۱۷): فراوانی، میانگین و انحراف معیار شاخص‌های اقتصادی از نظر پاسخگویان..... ۱۱۹
- جدول (۴-۱۸): سطح بندی شاخص‌های اقتصادی در روستاهای نمونه..... ۱۲۰
- جدول (۴-۱۹): فراوانی، میانگین و انحراف معیار شاخص‌های کالبدی - محیطی در روستاهای نمونه..... ۱۲۲
- جدول (۴-۲۰): سطح بندی شاخص‌های کالبدی - محیطی در روستاهای نمونه..... ۱۲۳
- جدول (۴-۲۳): نمایش رتبه بندی کلی شاخص‌های مورد مطالعه..... ۱۲۴
- جدول (۴-۲۴): ضریب همبستگی بین متغیرها..... ۱۲۵
- جدول (۴-۲۵): ضریب همبستگی بین متغیرها..... ۱۲۶

- شکل شماره (۲-۱): مسائل و مشکلات موجود در مناطق مسکونی غیررسمی ۱۷
- شکل شماره (۳-۱): معرفی منطقه مورد مطالعه. ۶۰
- شکل (۳-۲): موقعیت و زوایای تابش خورشید در عرض جغرافیایی ۳۱ درجه شمالی ۶۷
- نمودار (۳-۱): میانگین ماهانه رطوبت منطقه سیستان طی دوره آماری ۱۳۸۲-۱۳۹۲. ۶۸
- شکل (۳-۳): شبکه آبیاری در دشت سیستان. ۷۰
- شکل (۳-۴): مدل مفهومی پژوهش ۹۲
- شکل (۴-۱): پراکندگی روستاهای دارای سکنه افغان بر حسب تعداد خانوار، ۱۳۹۳. ۹۶
- نمودار (۴-۱): نمایش وضعیت توزیع سنی پاسخگویان پرسش نامه‌ها ۹۹
- نمودار (۴-۲): نمایش توزیع جنسی پاسخگویان پرسش نامه‌ها ۱۰۰
- نمودار (۴-۳): نمایش وضعیت سواد پاسخگویان پرسش نامه‌ها ۱۰۱
- نمودار (۴-۴): نمایش وضعیت درآمدی پاسخگویان پرسش نامه‌ها ۱۰۲
- نمودار (۴-۵): نمایش وضعیت جمعیتی خانوارهای پاسخگویان پرسش نامه‌ها ۱۰۳
- نمودار (۴-۶): نمایش وضعیت تحصیل کرده‌های خانوارهای پاسخگویان ۱۰۵
- نمودار (۴-۷): نمایش میزان زمین کشاورزی پاسخگویان ۱۰۵
- نمودار (۴-۸): نمایش نوع مالکیت منزل مسکونی پاسخگویان پرسش نامه‌ها ۱۰۶
- نمودار (۴-۹): نمایش وضعیت برخورداری از یارانه دولتی پاسخگویان پرسش نامه‌ها. ۱۰۹
- نمودار (۴-۱۰): نمایش وضعیت برخورداری پاسخگویان از بیمه روستایی ۱۱۰
- شکل (۴-۲): تعیین موقعیت روستای نمونه بر اساس فاصله تا مرز افغانستان ۱۱۱
- شکل (۴-۳): پراکندگی سطوح توسعه در روستاهای نمونه، ۱۳۹۳. ۱۱۵
- شکل (۴-۴): سطح‌بندی روستای نمونه بر اساس توسعه اجتماعی ۱۱۸
- شکل (۴-۵): سطح‌بندی روستای نمونه بر اساس توسعه اقتصادی ۱۲۱
- شکل (۴-۶): سطح‌بندی روستای نمونه بر اساس توسعه کالبدی - محیطی ۱۲۳

فصل اول

مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه

در هر کشور ورود، اقامت و عبور اتباع بیگانه یکی از مسائل مهم سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می‌باشد که با توسعه و پیشرفت کشور رابطه مستقیم دارد. بر این اساس، مهاجرت و پدیده مهاجرت غیر قانونی به دلیل اثرات خاصی که بر کشور میزبان می‌گذارد، یکی از مسائل حائز اهمیت و مهم برای کشورهای مهاجرپذیر می‌باشد.

کشور ایران در طی سالیان متمادی میزبان مهاجرین غیر قانونی افغانه بوده است. وجود این مهاجرین علاوه بر آنکه حیات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایران را تحت تأثیر خورد قرار داده است، باعث شده تا مناطق مرزی ایران از جمله سیستان با چالش توسعه نیافتگی گریبان‌گیر باشند. همجواری منطقه سیستان با کشور افغانستان و روابط دیرینه قومی و طایفه‌ای موجب گردیده که از گذشته‌های دور تحركات جمعیتی بین دو منطقه جریان داشته باشد.

به‌طور کلی روند مهاجرت افغانه به سیستان را می‌توان این‌گونه بیان نمود: مهاجرین افغان برای ورود به ایران در پی انتخاب معبری مناسب بودند تا سهولت کامل برای رسیدن به مقصد را برای‌شان فراهم آورد. در این بین، سیستان به دلیل دارا بودن موقعیت جغرافیایی مناسب‌ترین مرز با افغانستان، تقابل‌های قومی و فرهنگی مردمان ساکن در حاشیه دو مرز و دور بودن از دید مرزبانان ایران، به عنوان معبر ورود مهاجرین افغان به ایران انتخاب گردید. عده‌ای از مهاجرین غیر قانونی وارد شده به ایران، روستاهای مرزی سیستان را به دلایلی چون؛ دور بودن از دید مرزبانان و سهولت در امر رفت و آمد با کشورشان به عنوان محل سکونت برگزیدند. وجود مهاجران غیر قانونی افغانه در این روستاها، باعث ایجاد اوضاع خاص اقتصادی، اجتماعی، سیاسی شد و بسیاری از کارکردهای منطقه، از جمله کارکردهای روستایی را تحت تأثیر قرار داد. از سوی دیگر طولانی شدن حضور افغانه در منطقه، خرید

شناسنامه و پیوندهای سببی با مردم بومی سیستان و... سکونت غیررسمی مهاجرین را به امری طبیعی تبدیل نمود و باعث گردید تا مهاجرین ادعای هویت ایرانی داشته باشند، که این امر علاوه بر تهدید هویت ملی، امنیت مردم منطقه و از جمله؛ مردم مرزنشین و منطقه‌ی مرزی حساس سیستان را در معرض آسیب قرار خواهد داد. لذا در پژوهش حاضر سعی بر آن بوده تا به تحلیل اثرات اقتصادی و اجتماعی سکونت‌گزینی غیررسمی افغانه بر سطح توسعه روستاهای مرزی سیستان پرداخته شود.

در همین راستا پژوهش حاضر در پنج فصل تدوین گردیده است که به ترتیب فصل اول شامل: ۱. بیان طرح مسئله در منطقه مورد مطالعه، ۲. تأکید بر ضرورت و اهمیت موضوع پژوهش، ۳. اهداف کلی و اختصاصی پژوهش، ۴. پیشینه داخلی و خارجی پژوهش و ۵. محدوده موضوعی، زمانی و مکانی تحقیق می‌باشد.

فصل دوم با عنوان مبانی نظری تحقیق منوط به دو بخش جداگانه: الف) تعاریف و مفاهیم و ب) نظریات و دیدگاه‌های مرتبط با موضوع پژوهش می‌باشد.

فصل سوم شامل دو بخش کلی می‌باشد: بخش اول شامل دو قسمت الف) معرفی اجمالی جغرافیای طبیعی منطقه مورد مطالعه، ب) معرفی اجمالی جغرافیای انسانی منطقه مورد مطالعه و بخش دوم، موارد و روش‌ها را در بر می‌گیرد.

فصل چهارم با عنوان یافته‌های تحقیق، شامل: دو بخش جداگانه، بخش اول: به بررسی یافته‌های توصیفی و بخش دوم: یافته‌های تحلیل (تجزیه و تحلیل) است و در بخش پایانی به آزمون فرضیه می‌پردازد و در نهایت فصل پنجم به جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادات اختصاص داده شده است.

۲-۱- بیان مسئله

حضور افغان‌ها در ایران ناشی از عوامل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی متعددی می‌باشد که در خصوص سرچشمه‌های اصلی آن می‌توان به ساختار قدرت و روابط سیاسی - اجتماعی حاکم بر کشور افغانستان اشاره کرد. کشور افغانستان در طول تاریخ خود، شاهد جنگ‌ها و درگیری‌های عدیده داخلی و خارجی بوده است (شاطریان و گنجی‌پور، ۱۳۸۹: ۸۵). با شروع جنگ داخلی در افغانستان در سال ۱۹۸۰، میلیون‌ها افغانی به صورت غیر مجاز وارد ایران شدند. مهاجرت افغانه به ایران در حالی صورت گرفت که پس از انقلاب علاوه بر آنکه راهکار معینی برای پذیرش پناهندگان افغان وجود نداشت، احساس ضرورت کمک به «برادران مسلمان افغانی» که تحت فشار ارتش شوروی سابق قرار داشتند مانع از نظارت دقیق بر ورود افغان‌ها به خاک ایران شد (کریمی، ۱۳۸۶: ۱۰۲-۱۰۱). علاوه بر عوامل فوق، مهاجرت افغان‌ها به ایران به واسطه‌ی عواملی از جمله؛ وجود مرز طولانی (حدود ۹۰۰ کیلومتر) بین ایران و افغانستان، اشتراک زبانی (زبان فارسی؛ زبان رسمی و مشترک دو ملت در طول تاریخ است)، مخالفت هر دو کشور با استقرار نظام کمونیستی و پشتیبانی ایران از مجاهدان افغان، دشمنی مشترک ایران و مجاهدین افغان با القاعده و طالبان، آزادی نسبی افغان‌ها در شهرهای ایران، وجود بازار کار و امکان بازگشت سریع به وطن خود وابسته است (عابدی، ۱۳۸۹: ۶۰).

تحقیقات نشان می‌دهد مهاجرینی که به کشورهای همسایه مهاجرت می‌کنند، در مرحله نخست در مناطق مرزی سکنی می‌گزینند و سپس به سوی مناطقی که احتمال یافتن کار در آن‌ها بالاتر است و دستمزدها خوب هستند نقل مکان می‌کنند (کریمی، ۱۳۸۶: ۱۰۰). در این بین، همجواری منطقه سیستان با کشور افغانستان و روابط دیرینه قومی و طایفه‌ای موجب گردیده که از گذشته‌های دور تحرکات جمعیتی بین دو منطقه (افغانستان و سیستان) جریان داشته باشد. این روابط از اوایل دهه پنجاه و پس از افزایش قیمت نفت در سطح جهانی، عمدتاً جنبه اقتصادی به خود گرفت. بخشی از

مهاجرین افغانی برای یافتن کار از طریق مرز سیستان وارد کشور ایران و در همین منطقه مشغول به کار شدند. این روند پس از تحولات سیاسی در افغانستان، جنبه سیاسی به خود گرفت، به گونه‌ای که جمعیت قابل ملاحظه‌ای از افغانه به صورت سیستم باز (پخش در میان سکنه بومی) در کل منطقه سیستان اسکان یافتند (بزی، ۱۳۸۵: ۲۵).

مهاجرت افغانه به منطقه سیستان به مرور زمان جنبه‌ای اجتماعی و اقتصادی به خود گرفت و تأثیرات مشخصی را در ساختار فرهنگی و جمعیتی منطقه مذکور برجای نهاد (همان: ۲۶)، به طوری که عقب ماندگی فرهنگی و مسائل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مهاجرین مشکلات عدیده‌ای را برای مردم منطقه سیستان به همراه آورده است (دهمرد، ۱۳۷۵: ۱۰۳). بررسی این پیامدها، شناخت تأثیرات مخرب سکونت افغان‌ها و جلوگیری از رشد و گسترش آن‌ها امری ضروری به حساب می‌آید. همچنین تجزیه و تحلیل و برنامه‌ریزی از پیش اندیشده برای جلوگیری از اثرات این مهاجرت‌ها از ضرورت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هم در سطح منطقه و هم کشور به حساب می‌آید (شاطریان و گنجی‌پور، ۱۳۸۹: ۸۵).

وجود مهاجران غیر قانونی افغانه در روستاهای مرزی منطقه سیستان علاوه بر اینکه باعث تغییر کارکردهای روستایی گردید باعث شد تا مهاجرین افغان ادعای هویت ایرانی داشته باشند که این امر علاوه بر تهدید هویت ملی، امنیت مردم منطقه و از جمله؛ مردم مرزنشین و منطقه‌ی مرزی حساس سیستان را که با کشور افغانستان هم مرز می‌باشد را در معرض آسیب قرار خواهد داد.

لذا با توجه به مطالب بیان شده می‌توان سؤالات اصلی پژوهش را اینگونه بیان کرد:

۳-۱- سوالات تحقیق

۱- بین سکونت‌گزینی غیررسمی افغانه و سطح توسعه اقتصادی روستاهای مرزی سیستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۲- بین سکونت‌گزینی غیررسمی افغانه و سطح توسعه اجتماعی روستاهای مرزی سیستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۴-۱- فرضیات تحقیق

۱- بین سکونت‌گزینی غیررسمی افغانه و سطح توسعه اقتصادی روستاهای مرزی سیستان رابطه معناداری وجود دارد.

۲- بین سکونت‌گزینی غیررسمی افغانه و سطح توسعه اجتماعی روستاهای مرزی سیستان رابطه معناداری وجود دارد.

۵-۱- اهداف تحقیق

۱- شناسایی روستاهای دارای سکنه افغان و تعیین تعداد جمعیت افغانه به تفکیک روستا؛

۲- تعیین سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای مورد مطالعه؛

۳- تحلیل رابطه بین میزان سکونت‌گزینی افغانه و سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای مورد مطالعه.